

DOI 10.32782/city-development.2025.1-3

УДК 330.313

МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ СКЛАДОВИХ РЕСУРСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Гривківська Оксана Василівна

доктор економічних наук, професор

Національний університет харчових технологій

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4160-5914>**Воляннюк Вадим Валерійович**

здобувач третього рівня вищої освіти

ПВНЗ «Європейський університет»

ORCID: <https://orcid.org/0009-0000-9255-4294>

Анотація. У статті досліджено сутність понять «ресурси», «потенціал» та «ресурсний потенціал». Визначено, що трактування поняття «ресурсний потенціал аграрного підприємства», як наявні ресурси та його невикористані можливості щодо ефективного поєднання ресурсів перебуває у процесі постійного вдосконалення та сутнісного наповнення через зміни у тлумаченні ресурсів підприємства та їх складу. Визначено, що рівень ресурсного потенціалу визначає можливості підприємства в умовах конкуренції, ефективне використання ресурсів і їх перетворення на виробничі результати сприяють стабільному розвитку, підвищенню продуктивності та економічній ефективності. Запропоновано вигляд математичної моделі ресурсного потенціалу аграрного підприємства. Розглянуто основні складові ресурсного потенціалу аграрних підприємств: земельні ресурси (основний фактор виробництва, що визначає масштаби та напрямки сільськогосподарської діяльності), трудові ресурси (ключовий компонент, який забезпечує виробничий процес та ефективне функціонування галузі), матеріально-технічні ресурси (техніка, обладнання, будівлі, паливно-мастильні матеріали, добрива, насіння та інші матеріальні засоби, необхідні для ведення господарської діяльності), фінансові ресурси (прибуток підприємства, кредити, інвестиції, державні субсидії та гранти, що забезпечують можливість інвестування в модернізацію, розширення виробництва, покращення матеріально-технічної бази та впровадження новітніх технологій), інформаційні ресурси (науково-технічна інформація, економічна інформація; маркетингова інформація, регуляторно-правова інформація, метеорологічні та природні дані). Запропоновано математичні моделі для визначення складових ресурсного потенціалу аграрного підприємства та окреслено напрямки подальших наукових досліджень – оцінювання ресурсного потенціалу та визначення шляхів його ефективного використання в умовах сучасного ринку.

Ключові слова: ресурсний потенціал, аграрні підприємства, математична модель, складові ресурсного потенціалу, земельні ресурси, трудові ресурси, матеріально-технічні ресурси, фінансові ресурси, інформаційні ресурси

Актуальність проблеми. Ресурсний потенціал аграрних підприємств є ключовим чинником їх стабільного розвитку та конкурентоспроможності. Він включає земельні, трудові, матеріально-технічні, фінансові та інформаційні ресурси. Оптимізація використання цих ресурсів підвищує ефективність виробництва та забезпечує сталий розвиток аграрного сектору, а раціональне управління ними сприяє зростанню продуктивності, зменшенню витрат і адаптації підприємств до змін у ринкових умовах. У сучасних умовах ведення аграрного бізнесу важливо впроваджувати інноваційні технології та ефективні управ-

лінські рішення, які забезпечують зростання економічної віддачі ресурсів. Крім того, необхідно враховувати екологічні аспекти та соціальну відповідальність підприємств, що сприятиме формуванню стійкої аграрної економіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми формування та використання ресурсного потенціалу стали предметом дослідження як вітчизняних, так і зарубіжних вчених, серед яких: Томпсон А.А., Стрикленд-ІІІ А.Дж., Маршук Л.М., Лейбович А.В., Берднікова Л.Ф., Материнська О.А., Ярова А.О., Стекова С.Ю., Краснокутська Н.С., Гладій М.В., Славов В.П.,

Окорокова Л.Г., Смолич Д.В., Тимошук І.В. Однак у їхніх роботах недостатньо враховуються сучасні зміни в теорії економічного розвитку, які виникають унаслідок глобальних викликів, що впливають на виробничі відносини. Необхідно уточнити структуру ресурсного потенціалу аграрних підприємств з урахуванням трансформацій зовнішнього середовища, в якому реалізуються бізнес-процеси.

Метою статті є моделювання складових ресурсного потенціалу підприємств аграрного сектору та механізмів їх ефективного поєднання, яке базується на дослідженні сучасних детермінант розвитку глобальної економіки.

Результати дослідження. Термін «ресурсний потенціал аграрного підприємства» у дослідженні доцільно розглядати, як поєднання понять «ресурси» та «потенціал». Згідно з економічним словником, ресурс визначається як запас, накопичення або можливості. У більш широкому сенсі ресурсом є все, що може бути використане на користь системи та для її вдосконалення без значних витрат [1, с. 614]. Потенціал визначається, як характеристика стану підприємства в певному просторі та часі. Він відображає наявність умов для повного використання ресурсів з метою досягнення заданих результатів і збереження цілеспрямованості діяльності [2, с. 330].

Отже, термін «ресурсний потенціал аграрного підприємства» є комплексним поняттям та охоплює два ключові аспекти: «ресурси» та «потенціал». Згідно з економічним словником, ресурси визначаються, як запаси, накопичення або можливості. Вони включають всі матеріальні, нематеріальні, трудові, фінансові та інформаційні активи підприємства, що можуть бути використані для його розвитку та вдосконалення.

Потенціал, у свою чергу, характеризує здатність підприємства ефективно реалізовувати свої ресурси в конкретних просторово-часових умовах. Він відображає не лише фактичну наявність ресурсів, а й ефективність їх використання для досягнення поставлених цілей.

Поняття «ресурсний потенціал» являє собою, на думку Н.С. Краснокутської, сукупність можливостей факторів (ресурсів), що реалізуються в процесі виробництва матеріальних благ, а також невикористаних можливостей, задля ефективного використання виробничих, природних і науково-технічних ресурсів, необхідних для забезпечення економічного зростання підприємства та більш повного задоволення суспільних потреб [3; 5]; на переконання М.В. Гладія, – сукупна інтегральна продуктивність промислових і природних засобів виробництва, а також трудових ресурсів, які відобража-

ються показниками виходу валової та товарної продукції на одиницю земельної площі [4; 5].

Це означає, що оцінка ресурсного потенціалу підприємства повинна включати як кількісну оцінку наявних ресурсів, так і їхню здатність сприяти досягненню стратегічних цілей. Оскільки ресурсний потенціал охоплює як статичні (наявність ресурсів), так і динамічні (їх використання) аспекти, управління ним повинно бути комплексним, тобто включати стратегічне планування, оптимізацію використання ресурсів, моніторинг ефективності та впровадження інновацій [6].

Рівень ресурсного потенціалу визначає можливість підприємства в умовах конкуренції. Ефективне використання ресурсів і їх перетворення на виробничі результати сприяють стабільному розвитку, підвищенню продуктивності та економічній ефективності.

Оскільки ресурсний потенціал формується під впливом внутрішніх і зовнішніх факторів, подальші дослідження можуть зосередитися на аналізі механізмів його розвитку, методах оцінки та шляхах підвищення ефективності використання в аграрному секторі.

Отже, ресурсний потенціал аграрного підприємства є ключовим чинником його діяльності, що поєднує наявні ресурси та їх здатність забезпечити стабільний розвиток і конкурентоспроможність у динамічному середовищі.

З огляду на вищезазначене, ресурсний потенціал аграрного підприємства можна представити у вигляді математичної моделі:

$$RP = Z + T + MT + F + I, \quad (1)$$

де, RP – ресурсний потенціал аграрного підприємства; Z – земельні ресурси; T – трудові ресурси; MT – матеріально-технічні ресурси; F – фінансові ресурси; I – інформаційні ресурси.

Розглянемо основні складові ресурсного потенціалу аграрних підприємств.

Земельні ресурси аграрних підприємств є основним фактором виробництва, що визначає масштаби та напрямки сільськогосподарської діяльності. До них відносяться орні землі, сіножаті, пасовища, а також багаторічні насадження. Якість земельних ресурсів визначається їхньою родючістю, хімічним складом ґрунту, рівнем ерозії та кліматичними умовами.

Ефективне використання земельних ресурсів залежить від впровадження сучасних технологій обробітку ґрунту, оптимальної системи сівозмін, внесення органічних і мінеральних добрив, а також дотримання екологічних стандартів. Раціональне управління земельними ресурсами дозволяє підвищити врожайність, знизити негативний вплив на навколишнє середовище та

забезпечити довгострокову продуктивність ґрунтів. Оптимальна площа орних земель може бути визначена за формулою:

$$Z_{eff} = \frac{S_{agr} \times Y}{C_{opt}}, \quad (2)$$

де, Z_{eff} – ефективний рівень використання земельних ресурсів; S_{agr} – загальна площа земель сільськогосподарського призначення; Y – середня врожайність; C_{opt} – оптимальні витрати на обробіток землі.

Трудові ресурси аграрних підприємств є ключовим компонентом, який забезпечує виробничий процес та ефективне функціонування галузі. Вони включають постійних та сезонних працівників, а також спеціалістів, зайнятих у сільському господарстві.

Ефективне використання трудових ресурсів залежить від кваліфікації працівників, рівня механізації праці, умов роботи та соціального захисту. Основними напрямками підвищення ефективності трудових ресурсів є автоматизація виробничих процесів, впровадження сучасних технологій та навчання персоналу.

Оптимізація трудових ресурсів дозволяє підвищити продуктивність праці та зменшити витрати на заробітну плату. Ефективність використання трудових ресурсів розраховується за формулою:

$$T_{eff} = \frac{P}{L}, \quad (3)$$

де, T_{eff} – продуктивність праці; P – загальний обсяг виробленої продукції; L – кількість працівників.

Ключовим аспектом у діяльності підприємств є забезпечення мотивації працівників, зокрема шляхом пропозиції конкурентоспроможної заробітної плати, соціальних гарантій та створення комфортних умов праці. Застосування сучасних технологій, таких як цифрові платформи для управління персоналом, що сприяє оптимізації розподілу робочої сили та підвищенню ефективності її використання.

Матеріально-технічні ресурси аграрних підприємств охоплюють техніку, обладнання, будівлі, паливно-мастильні матеріали, добрива, насіння та інші матеріальні засоби, необхідні для ведення господарської діяльності. Ефективне використання цих ресурсів є ключовим фактором для підвищення продуктивності та зниження витрат у сільському господарстві.

Раціональне використання матеріально-технічних ресурсів досягається завдяки:

- модернізації та оновленню технічного парку;
- впровадженню інноваційних агротехнологій;
- оптимізації витрат на матеріали та паливо;

– використанню автоматизованих систем управління ресурсами.

Ефективність матеріально-технічних ресурсів можна оцінити за допомогою коефіцієнта фондовіддачі:

$$MT_{eff} = \frac{P}{K}, \quad (4)$$

де, MT_{eff} – ефективність використання матеріально-технічних ресурсів; K – вартість основних фондів.

Належне технічне обслуговування та плановий ремонт обладнання сприяють подовженню його експлуатаційного терміну та зменшенню витрат на заміну. Впровадження цифрових технологій, зокрема систем точного землеробства, значно підвищує ефективність використання ресурсів і знижує виробничі витрати.

Фінансові ресурси аграрних підприємств, формування яких відбувається за рахунок власного капіталу, прибутку підприємства, кредитів, інвестицій, державних субсидій та грантів, забезпечують можливість інвестування в модернізацію, розширення виробництва, покращення матеріально-технічної бази та впровадження новітніх технологій.

Ефективне управління фінансовими ресурсами дозволяє аграрним підприємствам стабільно функціонувати, витримувати ринкові коливання та забезпечувати довгострокову фінансову стійкість. Основні джерела фінансування включають: власні кошти (нерозподілений прибуток, амортизаційні відрахування); залучені кошти (банківські кредити, облігаційні позики); інвестиції (внутрішні та зовнішні); кошти державної фінансової підтримки (субсидії, пільгові кредити, компенсації для розвитку аграрного сектору); гранти та кошти міжнародних програм підтримки (фінансування від міжнародних організацій для розвитку сільського господарства).

Оцінка фінансової стійкості аграрного підприємства може бути проведена за допомогою коефіцієнтів:

$$F_{st} = \frac{A}{L}, \quad (5)$$

де, F_{st} – фінансова стійкість; A – активи підприємства; L – зобов'язання підприємства.

Збалансоване використання фінансових ресурсів дозволяє підприємству забезпечити сталий розвиток, мінімізувати фінансові ризики та підвищити конкурентоспроможність на аграрному ринку.

Інформаційні ресурси аграрних підприємств відіграють ключову роль у забезпеченні ефективного управління та прийняття стратегічних рішень. Вони включають інформацію про ринкову кон'юнктуру, кліматичні умови, агротехнології, законодавче регулювання та фінансові показники діяльності підприємства. Високий

рівень інформатизації сприяє підвищенню продуктивності, оптимізації витрат і забезпеченню стійкого розвитку аграрного сектору.

Основні складові інформаційних ресурсів:

- науково-технічна інформація – дані про новітні агротехнології, засоби механізації та ефективні методи ведення сільського господарства;
- економічна інформація – включає аналітичні звіти, фінансові показники підприємства, прогнозні оцінки ринку;
- маркетингова інформація – містить дані про попит і пропозицію на аграрну продукцію, конкурентне середовище та канали збуту;
- регуляторно-правова інформація – законодавчі акти, нормативні вимоги, програми державної підтримки;
- метеорологічні та природні дані – відомості про погодні умови, стан ґрунтів, рівень опадів, що впливають на врожайність.

Ефективне управління інформаційними ресурсами здійснюється за допомогою сучасних цифрових технологій, включаючи:

- автоматизовані інформаційні системи (для управління виробничими процесами, обліку фінансових операцій та моніторингу стану посівів);
- ГІС-технології (геоінформаційні системи для аналізу стану ґрунтів, оптимізації розподілу посівних площ);
- Big Data та штучний інтелект (для прогнозування врожайності, аналізу ризиків і підвищення ефективності аграрного виробництва);
- хмарні технології (для зберігання та обміну даними між фермерами, постачальниками та органами регулювання).

Їх вплив на ефективність підприємства можна представити як:

$$I_{eff} = \frac{D}{T_{res}}, \quad (6)$$

де, I_{eff} – рівень використання інформаційних ресурсів; D – обсяг доступних даних; T_{res} – час на їхню обробку.

Використання інформаційних ресурсів дозволяє аграрним підприємствам адаптуватися до змін ринку, впроваджувати інноваційні підходи до виробництва та забезпечувати конкурентоспроможність.

Висновки. Ресурсний потенціал аграрних підприємств є багатокомпонентною системою, що поєднує матеріальні, фінансові, трудові, інформаційні та природні ресурси. Ефективне використання цих складових визначає рівень конкурентоспроможності підприємства та його здатність до сталого розвитку. Матеріально-технічні ресурси формують виробничу базу, фінансові забезпечують інвестиційну стійкість, трудові – кадровий потенціал, інформаційні сприяють прийняттю ефективних управлінських рішень, а природні є основою аграрного виробництва. Оптимальне управління ресурсним потенціалом вимагає стратегічного планування, раціонального розподілу ресурсів та впровадження інноваційних технологій. Подальші дослідження можуть бути спрямовані на розробку методичних підходів до оцінки ресурсного потенціалу та визначення шляхів його ефективного використання в умовах сучасного ринку.

Бібліографічний список:

1. Економічна енциклопедія: у 3-х т. / ред. кол.: С. В. Мочерний (відп. ред.) та ін. Київ : Видавничий центр «Академія», 2000. Т. 1. 864 с.
2. Згурська О. М. Особливості формування ресурсного потенціалу аграрних підприємств в умовах інформаційного суспільства. *Економіка і суспільство*. 2016. № 7. URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/7_ukr/56.pdf
3. Краснокутська Н. С. Потенціал підприємства: формування та оцінка: навчальний посібник. Київ : Вид-во ЦНЛ, 2005. 352 с.
4. Гладій М. В. Використання виробничо-ресурсного потенціалу аграрного сектора економіки України : монографія. Львів : ІРД НАН України, 1998. 294 с.
5. Степаненко С. В. Ресурсний потенціал аграрних підприємств: елементи та особливості їх поєднання в сучасних умовах. *Ефективна економіка*. 2022. № 2. URL: <https://openarchive.nure.ua/server/api/core/bitstreams/b75e3d32-2aee-49db-90d6-b11f5157338d/content>
6. Смолич Д. В., Тимошук І. В. Ресурсний потенціал підприємства: сутність, складові та модель управління в сучасних умовах господарювання. *Економічний простір*. 2020. № 153. С. 75–82.

References:

1. Ekonomichna entsyklopediia [Economic Encyclopedia] (2000) : u 3-kh t. Kyiv: Vydavnychiy tsentr "Akademiia", 2000. T. 1 / red. kol.: S.V. Mochernyi (vidp. red.) ta in. 864 p.
2. Zghurska O. M. (2016). Osoblyvosti formuvannia resursnoho potentsialu ahrarnykh pidpriemstv v umovakh informatsiinoho suspilstva [Peculiarities of the formation of the resource potential of agricultural enterprises in the conditions of the information society]. *Ekonomika i suspilstvo*, vol. 7. Available at: https://economyandsociety.in.ua/journals/7_ukr/56.pdf 329-334
3. Krasnokutska N. S. (2005). Potentsial pidpriemstva: formuvannia ta otsinka [Enterprise potential: formation and selection]: navchalnyi posibnyk. Kyiv: Vyd-vo TsNL, 352 p.

4. Hladiy M. V. (1998). Vykorystannya vyrobnycho-resursnoho potentsialu ahrarnoho sektora ekonomiky Ukrainy (pytannya teor iyi, metodolohiyi i praktyky) [Utilization of production and resource potential of the agrarian sector of the Ukrainian economy (issues of theory, methodology and practice)] Lviv: IRD NAS of Ukraine. (in Ukrainian)
5. Stepanenko S. V. (2022). Resursnyi potentsial ahrarnykh pidpriemstv: elementy ta osoblyvosti yikh poiednannia v suchasnykh umovakh [Formation of resource potential of agricultural enterprises in conditions of innovative development]. *Efektivna ekonomika*, vol. 2. Available at: <https://openarchive.nure.ua/server/api/core/bitstreams/b75e3d32-2aee-49db-90d6-b11f5157338d/content>
6. Smolych, D. V., Tymoschuk I. V. (2020). Resource potential of the enterprise: the essence, components and management model in modern business conditions. *Ekonomichnyj prostir*, vol. 153, pp. 75–82.

METHODOLOGICAL APPROACHES TO DETERMINING THE COMPONENTS OF THE RESOURCE POTENTIAL OF AGRICULTURAL ENTERPRISES

Oksana Hryvkiivska

Doctor of Economic Sciences, Professor,
Professor of the Department of Economics and Law
National University of Food Technologies

Vadym Volianiuk

Postgraduate
European University

Summary. The article explores the essence of the concepts of “resources”, “potential” and “resource potential”. It is determined that the interpretation of the concept of “resource potential of an agricultural enterprise” as available resources and its unused opportunities for the effective combination of resources is in the process of constant improvement and substantial filling due to changes in the interpretation of the enterprise's resources and their composition. It has been determined that the level of resource potential determines the capabilities of an enterprise in competitive conditions, the effective use of resources and their transformation into production results contribute to stable development, increased productivity and economic efficiency. The form of a mathematical model of the resource potential of an agricultural enterprise is proposed. The main components of the resource potential of agricultural enterprises are considered: land resources (the main factor of production that determines the scale and directions of agricultural activity), labor resources (a key component that ensures the production process and the effective functioning of the industry), material and technical resources (machinery, equipment, buildings, fuels and lubricants, fertilizers, seeds and other material resources necessary for conducting economic activities), financial resources (enterprise profits, loans, investments, state subsidies and grants that provide the opportunity to invest in modernization, expansion of production, improvement of the material and technical base and introduction of the latest technologies), information resources (scientific and technical information, economic information; marketing information, regulatory and legal information, meteorological and natural data). Mathematical models are proposed to determine the components of the resource potential of an agricultural enterprise and directions for further scientific research are outlined – assessing resource potential and determining ways of its effective use in modern market conditions.

Keywords: resource potential, agricultural enterprises, mathematical model, components of resource potential, land resources, labor resources, material and technical resources, financial resources, information resources.

Стаття надійшла до редакції 05.02.2025